

УДК 811.111'276.6

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/47-4-41>**Анна ХОМИК,***orcid.org/0000-0002-6574-2262*

*аспірант кафедри англійської філології та методики навчання англійської мови
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка,
асистент кафедри іноземних мов для природничих факультетів
Львівського національного університету імені Івана Франка
(Львів, Україна) a.logvinova22@gmail.com*

КОМУНІКАТИВНІ СТРАТЕГІЇ – КОМПОНЕНТИ СТРАТЕГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В УСНОМУ АНГЛОМОВНОМУ ПРОФЕСІЙНО ОРІЄНТОВАНОМУ СПІЛКУВАННІ МАЙБУТНІХ ІТ-ФАХІВЦІВ

Історія досліджень стратегічної компетентності й комунікативних стратегій сягає праць, присвячених вивченню лінгвістичної системи, відомої в широких наукових колах як міжмовна мова. Власне комунікативні стратегії можна вважати сегментом, що утворюється в результаті спроб студентів висловити певні значення у спонтанному мовленні на тлі обмеженої мовної системи цільової мови. З іншого боку, комунікативні стратегії можна розглядати як потенційно свідомі плани вирішення певної проблеми, спрямованої на досягнення певної комунікативної мети. Комунікативні стратегії зосереджені на психолінгвістичних процесах, що лежать в основі спілкування. Науковці визначають три типи стратегій: офіційного скорочення, функціонального скорочення та досягнення. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти подають визначення комунікативних стратегій як мовленнєвих засобів, які застосовуються мовцями для мобілізації та балансу власних лінгвістичних ресурсів, активізації вмінь і навичок із метою задоволення комунікативних потреб й досягнення комунікативної мети в певному контексті найбільш зрозумілим або найбільш економним способом. Серед ключових характеристик комунікативних стратегій науковці виокремлюють: гнучкість, оскільки у процесі реалізації комунікативних актів комунікативні стратегії можуть зазнавати деяких змін і коригувань; динамічність, бо вони забезпечують динамічне розгортання комунікативного акту; безпосередню залежність від мовленнєвих дій опонента, ситуацій, а також контексту спілкування. З урахуванням особливостей англомовного професійно орієнтованого спілкування ІТ-фахівців, їхніх соціальних ролей, типових і проблемних комунікативних ситуацій науковці у процесі формування в майбутніх ІТ-фахівців стратегічної компетентності пропонують зосереджуватися на комунікативних стратегіях, орієнтованих на адресата, а саме: інформування, стимулювання, оцінювання праці та самопрезентацію. Отже, саме на перелічених комунікативних стратегіях і тактиках їх реалізації необхідно наголошувати у процесі формування стратегічної компетентності в усному англомовному професійно орієнтованому спілкуванні майбутніх ІТ-фахівців.

Ключові слова: *стратегічна компетентність, комунікативні стратегії, усне професійно орієнтоване спілкування, компоненти стратегічної компетентності.*

Анна ХОМУК,*orcid.org/0000-0002-6574-2262*

*Postgraduate Graduate Student at the Department of English Philology
and Methods of Teaching English
Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University,
Assistant of the Department of Foreign Languages for Natural Sciences
Ivan Franko National University of Lviv
(Lviv, Ukraine) a.logvinova22@gmail.com*

COMMUNICATIVE STRATEGIES – COMPONENTS OF STRATEGIC COMPETENCE IN ORAL ENGLISH PROFESSIONALLY ORIENTED COMMUNICATION OF FUTURE IT-SPECIALISTS

The history of research on strategic competence and communication strategies goes back to the study of the linguistic system, known in broad scientific circles as an “interlanguage”. In fact, communicative strategies can be considered as an item that is formed as a result of students’ attempts to express certain meanings in spontaneous speech against having the background of a limited language system of the target language. On the other hand, communication strategies can be considered as potentially conscious plan to solve a certain problem aimed in order to achieve a certain communicative goal. Communication strategies focus on the psycholinguistic processes that put an emphasis

on communication. Scholars identify three types of strategies: formal reduction, functional reduction, and achievement. The Common European Framework of Reference for Languages defines communication strategies as speech tools used by speakers to mobilize and balance their own linguistic resources, enhance skills to meet communication needs and achieve a communication goal in a particular context in the most understandable or cost-effective way. Among the key characteristics of communicative strategies, scientists identify: flexibility, because in the process of implementing communicative acts, communication strategies may undergo certain changes and adjustments; dynamism, because they provide a dynamic deployment of the communicative act; direct dependence on the opponent's speech actions, situations, as well as the context of communication. Taking into account the peculiarities of English-speaking professionally oriented communication of IT professionals, their social roles, typical and problematic communicative situations, scientists in the process of forming future IT professionals, strategic competence propose to focus on communicative strategies targeted at the addressee, namely: works and self-presentation. Thus, it is these communicative strategies, for their implementation should be emphasized in the process of forming strategic competence in oral English-speaking professionally oriented communication of future IT professionals.

Key words: *strategic competence, communicative strategies, oral professionally oriented communication, components of strategic competence.*

Постановка проблеми. Ефективність іншомовного професійно орієнтованого спілкування безпосередньо залежить від сформованості в учасників комунікативного акту стратегічної компетентності і комунікативних стратегій. Використання комунікативних стратегій та їх побудова залежать від певних прагматичних чинників, зокрема соціальних ролей, ситуацій професійно орієнтованого спілкування, статі, рівня сформованості стратегічної, мовної та мовленнєвої компетентностей.

Аналіз досліджень. Сутність комунікативних стратегій, особливості їх побудови і використання досліджували Л. Бахман (L. Bachman), Л. Маріані (L. Mariani), Л. Селінкер (L. Selinker), Т. Парібакт (T. Paribakht), Е. Тароне (E. Tarone), К. Фаєрх і Г. Каспер (C. Faerch, G. Kasper) та інші науковці.

Попри значну увагу науковців до сутності, класифікації, особливостей використання комунікативних стратегій, невивченою на тепер залишається наукова проблема визначення комунікативних стратегій, вагомих для усного англомовного професійно орієнтованого спілкування майбутніх ІТ-фахівців.

Мета статті – здійснити аналіз комунікативних стратегій і тактик їх реалізації та визначити комунікативні стратегії, вагомі для усного англомовного професійно орієнтованого спілкування майбутніх ІТ-фахівців.

Виклад основного матеріалу. Історія вивчення стратегічної компетентності й комунікативних стратегій, які в більшості наукових розвідок вважаються компонентами стратегічної компетентності, сягає досліджень Л. Селінкера, присвячених вивченню лінгвістичної системи, відомої в широких наукових колах як міжмовна мова (Селінкер, 1972: 20). Науковець трактує комунікативні стратегії як «побічний продукт», що утворюється під час спроб студентів висловити певні значення у спонтанному мовленні на тлі обмеженої мовної системи цільової мови.

Л. Бахман запропонував модель стратегічної компетентності, яка містить такі компоненти: визначення комунікативних цілей – як такий, що характеризується породженням цілком нових цілей та мотивів у процесі комунікації; виконання – як такий, що забезпечує успішне виконання поставленого завдання; планування – як такий, що забезпечує планування комунікативних «ходів» із метою досягнення поставленої комунікативної мети й відбір відповідних комунікативних стратегій та засобів їх реалізації; оцінювання – як такий, що дозволяє оцінити ефективність комунікативного акту, ступінь досягнення комунікативної мети, ефективність відбору комунікативних стратегій, мовну і мовленнєву правильність реалізації обраних комунікативних стратегій (Бахман, 1990: 14).

І. Задорожна до структури стратегічної компетентності відносить такі навички і вміння (Задорожна, 13: 3): формулювання запитань (запитання з метою уточнення чи корекції); співпраці з іншими учасниками навчального процесу (оцінювання, заохочення, обмін інформацією та взаємонавчання); формування динамічного концепту висловлювань; співпраці із просунутими користувачами мови чи носіями мови.

Е. Тароне підкреслює соціальний та інтерактивний характер спілкування і пропонує таксономію комунікативних стратегій, яка включає п'ять основних категорій: стратегії уникнення, стратегії перефразування, стратегії свідомого перенесення (дослівного перекладу або переходу на іншу мову), стратегії звернення по допомогу засобів невербальної комунікації – міміки, жестів (Тароне, 1980: 21).

К. Фаєрх і Г. Каспер (C. Faerch, G. Kasper) визначають комунікативні стратегії як потенційно свідомі плани вирішення певної проблеми, спрямованої на досягнення певної комунікативної мети. Комунікативні ж стратегії зосереджені на психо-

лінгвістичних процесах, що лежать в основі спілкування. Науковці визначають три типи стратегій: офіційного скорочення, функціонального скорочення та досягнення (Фаерх, Каспер, 1983: 16).

Т. Парібахт (Т. Paribakht) трактує комунікативні стратегії як засоби, які використовуються мовцями для вирішення проблем у процесі комунікації (Парібахт, 2016: 19).

Л. Маріані (L. Mariani) визначає домінуючі типи комунікативних стратегій, до яких відносить стратегії редукції та стратегії досягнень на рівні слова / речення / дискурсу. На думку науковця, кожен з учасників комунікативного акту має домінуючий особистий тип і стиль поведінки, зокрема й вербальної, преференційну модель комунікації (Маріані, 1994: 17).

Дослідження науковців Т. Ван-Дейка, В. Кінча (Ван-Дейк, Кінч, 1988: 2) доводять, що ефективність процесу комунікації забезпечує низка комунікативних стратегій, до яких належать:

1) стратегії локальної зв'язності – націлені на встановлення зв'язків між фактами, викладеними у пропозиціях, на основі лінійного впорядкування речень, засобів зв'язку і знань, які були отримані з попередніх пропозицій та зберігаються в довготривалій пам'яті індивіда;

2) стилістичні стратегії – дають змогу добирати й інтерпретувати мовні засоби з огляду на контекст (напр., формальність спілкування, типи комунікантів тощо), забезпечуючи стилістичну зв'язність мовлення, дотримання певного регістру;

3) риторичні стратегії – підвищують ефективність вербальної комунікації і сприяють розумінню дискурсу;

4) невербальні стратегії – необхідні для опрацювання невербальної інформації;

5) макростратегії – дозволяють адресату здогадатися про загальну тематику повідомлення за наявності лише мінімуму інформації;

6) розмовні стратегії – реалізують соціальні і комунікативні функції дискурсивних одиниць, мовленнєвих актів або пропозицій, тобто забезпечують позмінне виконання ролі мовця залежно від соціальних характеристик комунікантів, а також від невербальної інформації спілкування та специфіки ситуативного контексту;

7) продуктивні стратегії – передбачають складання плану семантичної макроструктури повідомлення на основі елементів спільного знання комунікантів та комунікативного контексту;

8) компенсаторні стратегії – передбачають уміння, необхідні для досягнення взаєморозуміння, а також комунікативної мети у процесі комунікації.

Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти подають визначення комунікативних стратегій як мовленнєвих засобів, які застосовуються мовцями для мобілізації й балансу власних лінгвістичних ресурсів, активізації вмінь і навичок із метою задоволення комунікативних потреб і досягнення комунікативної мети в певному контексті найбільш зрозумілим або найбільш економічним (наскільки це можливо) способом.

Розглядаючи мовленнєву комунікацію як стратегічний процес, що базується на виборі оптимальних мовних ресурсів, О. Іссерс наполягає на існуванні основних (семантичних, когнітивних) та допоміжних комунікативних стратегій (Іссерс, 1999: 5). Основні комунікативні стратегії використовуються з метою впливу на адресата. Такий вплив передбачає зміну адресатом сприйняття навколишнього світу, впливає на його систему цінностей, комунікативну поведінку тощо. Прикладами основних комунікативних стратегій впливу на адресата слугують стратегії дискредитування та підкорення (Іссерс, 1999: 5).

Допоміжні комунікативні стратегії сприяють ефективній організації мовленнєвої взаємодії як одного з аспектів організації комунікативної діяльності у процесі діалогічного мовлення з метою мовленнєвого впливу на адресата. Мовленнєвий вплив є одним з аспектів когнітивної діяльності індивіда, як зазначає О. Іссерс, – т. зв. операцією із семантичними ланцюгами, що передбачає розрив наявних асоціативних зв'язків і встановлення нових. За об'єктом впливу допоміжні комунікативні стратегії поділяють на: прагматичні, чи комунікативно-ситуативні, спрямовані на самовираження адресанта і вибір оптимального мовленнєвого акту, який найбільш відповідає певній комунікативній ситуації (напр., створення іміджу, налаштування емоційного настрою тощо); діалогові, чи конверсаційні, стратегії, що застосовуються з метою контролю за темою спілкування, перейманням комунікативної ініціативи в діалозі тощо; риторичні стратегії, які передбачають використання прийомів ораторського мистецтва з метою надання висловлюванню емоційної виразності й підвищеного впливу на адресата (напр., стратегія привертання уваги, драматизації тощо) (Іссерс, 2017: 4).

Серед ключових характеристик комунікативних стратегій науковці виокремлюють: гнучкість, оскільки у процесі реалізації комунікативних актів комунікативні стратегії можуть зазнавати певних змін і коригувань; динамічність, бо вони забезпечують динамічне розгортання комунікативного акту; безпосередню залежність від мов-

ленневих дій опонента, ситуацій, а також контексту спілкування (Мельник, 2011: 6).

На основі аналізу наукових розвідок трактуємо комунікативну стратегію як здатність реалізувати цілісність поетапного мислення та мовленнєвої діяльності, спрямовану на моделювання комунікативної поведінки з метою досягнення комунікативної мети у процесі англomовного професійно орієнтованого спілкування.

Важливо виокремити низку комунікативних стратегій, що посідають чільне місце у структурі стратегічної компетентності в усному англomовному професійно орієнтованому спілкуванні майбутніх ІТ-фахівців. Із цією метою проаналізуємо поняття усного англomовного професійно орієнтованого спілкування ІТ-фахівців.

Професійно орієнтоване спілкування – особлива форма взаємодії суб'єктів сфери професійної діяльності, спрямована на задоволення професійних комунікативних потреб, реалізацію професійних обов'язків, функцій, соціальних ролей, на обмін інформацією, що сприяє встановленню морально-психологічної атмосфери праці та взаємин партнерства між керівниками й підлеглими, посеред колег, створює умови для продуктивного співробітництва, забезпечуючи успіх загальної справи (Плотницька, 2004: 7). Усне англomовне професійно орієнтоване спілкування ІТ-фахівців реалізується у процесі професійної діяльності з метою виконання професійних обов'язків, реалізації професійних функцій і соціальних ролей відповідно до посад, які вони обіймають у сфері ІТ.

Комунікативні ролі у процесі англomовного професійно орієнтованого спілкування виконують адресант, який генерує повідомлення і, таким чином, демонструє активність у процесі комунікативної взаємодії, та адресат, який сприймає повідомлення і таким способом демонструє пасивну позицію.

Соціальні ролі майбутніх ІТ-фахівців диференціюються за напрямками ІТ-діяльності, орієнтовані на виконання професійних функцій суб'єктом у процесі професійної діяльності, передбачають певну комунікативну поведінку, відображають володіння знаннями, навичками й уміннями – компонентами професійної компетентності, досвід професійної діяльності, лексико-граматичний і стилістичний потенціал в іншомовному професійно орієнтованому спілкуванні й досвід комунікативної діяльності. Визначені соціальні ролі ІТ-фахівців передбачають різні форми усного англomовного професійно орієнтованого спілкування, серед яких усне офіційне, напівофіційне та неофіційне спілкування, зокрема: усний обмін інформацією, переговори із замовниками, постачальниками, досягнення

усних домовленостей, отримання інструкцій, рекомендацій, звітність керівному персоналу, дружнє спілкування з колегами.

Як діалогічне, так і монологічне усне професійно орієнтоване спілкування ІТ-фахівців відбувається в контексті ситуацій професійно орієнтованого спілкування. Отже, процес формування іншомовної комунікативної компетентності та її складника – стратегічної компетентності в усному професійно орієнтованому спілкуванні буде ефективним, якщо здійснюватиметься на засадах ситуативного підходу з орієнтацією на типові та проблемні ситуації усного професійно орієнтованого спілкування майбутніх ІТ-фахівців.

Під комунікативною / мовленнєвою ситуацією професійно орієнтованого спілкування ІТ-фахівців О. Синєкоп розуміє сукупність специфічних обставин і умов ІТ-діяльності, характерних для реалізації стереотипних завдань професійно орієнтованого іншомовного спілкування. У процесі формування іншомовної професійно-комунікативної компетентності та її складників, зокрема стратегічної компетентності, стереотипні завдання професійно орієнтованого характеру виконуються студентами під час репродуктивного засвоєння професійно орієнтованого іншомовного матеріалу (Синєкоп, 2019: 9).

У процесі формування стратегічної компетентності в англomовному професійно орієнтованому спілкуванні майбутніх ІТ-фахівців викладачем створюються як типові, так і проблемні комунікативні / мовленнєві ситуації професійно орієнтованого спілкування.

З урахуванням особливостей англomовного професійно орієнтованого спілкування ІТ-фахівців, їхніх соціальних ролей, типових і проблемних комунікативних ситуацій науковці у процесі формування в майбутніх ІТ-фахівців стратегічної компетентності пропонують зосереджуватися на комунікативних стратегіях, орієнтованих на адресата, а саме (Микитенко, 2019: 18):

- інформування (інформування або отримання інформації, погодження чинезгоди, які шляхом повідомлення інформації дозволяють впливати на вербальну чи невербальну поведінку співрозмовника);
- стимулювання (допомагають спрямовувати поведінку співрозмовника, спонукаючи його чи її до виконання таких дій, як аргументація, порада, прохання, претензія тощо);
- емоційної діяльності (допомагають уникнути стресу та виразити різні емоційні стани);
- оцінювання діяльності (спрямовані на моніторинг і оцінювання комунікативної діяльності та комунікативної поведінки співрозмовників);

– кооперативних (передбачають позитивну взаємодію співрозмовників у колективі, які спілкуються для досягнення спільної мети шляхом рівноправної участі співрозмовників);

– самопрезентації (допомагають комунікантам представити себе, власні досягнення, свою компанію, результати своєї праці, власні проєкти, власну думку, поділитися досвідом у сфері ІТ).

Аналіз усного англomовного професійно орієнтованого спілкування ІТ-фахівців, їхніх професійних функцій, соціальних ролей, комунікативних стратегій, притаманних професійно орієнтованому спілкуванню зазначених спеціалістів, типових і проблемних ситуацій їхнього усного англomовного професійно орієнтованого спілкування дозволяє зробити висновок про те, що комунікативні стратегії, які використовуються майбутніми ІТ-фахівцями в усному англomовному професійно орієнтованому спілкуванні, спрямовані на досягнення поставлених цілей і орієнтовані на адресата.

Засобом реалізації комунікативної стратегії слугує комунікативна тактика, що розглядається науковцями як:

– визначена лінія поведінки на конкретному етапі комунікативної взаємодії, спрямована на досягнення необхідного ефекту чи запобігання небажаному результату;

– мовленнєвий прийом / прийом мовленнєвої поведінки, що сприяє досягненню комунікативної мети і виконує функцію способу реалізації комунікативної стратегії;

– конкретний мовленнєвий етап у процесі реалізації комунікативної стратегії;

– мовленнєва дія, тобто мовленнєвий акт чи сукупність декількох мовленнєвих актів, покликана забезпечити здійснення обраної комунікативної стратегії, відповідає тому чи іншому етапу реалізації комунікативної стратегії та спрямована на досягнення комунікативних цілей цього етапу (Бацевич, 2004: 1).

Узагальнення дослідженого матеріалу дозволяє виокремити комунікативні стратегії, вагомі для усного офіційного і напівофіційного англomовного професійно орієнтованого спілкування ІТ-фахівців:

– інформування – використовуються з метою інформування колег, клієнтів чи керівництва компанії, отримання відповідної інформації від колег, клієнтів чи керівництва компанії; реалізуються тактиками повідомлення, звітування, презентування, установлення зв'язків між фактами, повернення уваги тощо;

– стимулювання й аргументування – використовуються з метою впливу на вербальну та невер-

бальну комунікативну поведінку співрозмовника, спрямування комунікативної поведінки співрозмовника і спонукання його до виконання певних дій; реалізуються тактиками аргументації, підбадьорювання, уваги, пропозиції, надання поради, постановки запитань, повертання уваги, висловлення прохань тощо;

– співпраці – використовуються з метою позитивної взаємодії в колективі для досягнення спільної мети шляхом рівноправної участі співрозмовників, вияву толерантності; реалізуються тактиками звертання, запрошення до співпраці, залучення, повернення уваги, уточнення, вираження ввічливості, компромісу тощо;

– оцінювальні та стратегії емоційної діяльності – використовуються з метою моніторингу й оцінювання комунікативної діяльності і комунікативної поведінки співрозмовників, уникнення стресу та вираження різних емоційних станів; реалізуються тактиками висловлення схвалення, згоди, прихильності, щирості, незгоди, несхвалення, викривання розбіжностей, створення мовленнєвого конфлікту, висловлення претензій, вираження примусу, виявлення агресії, дискредитації, здобуття інтелектуальної переваги тощо;

– самопрезентації (використовуються з метою інформування про себе, специфіку своєї професійної діяльності); реалізуються тактиками інформування про свої професійні функції, соціальні ролі, власні професійні досягнення, підвищення власного статусу тощо.

Отже, саме на перелічених стратегіях і тактиках їхньої реалізації необхідно акцентувати у процесі формування стратегічної компетентності в усному англomовному професійно орієнтованому спілкуванні майбутніх ІТ-фахівців.

Узагальнення результатів наукових розвідок О. Селіванової та їх екстраполяція на предмет нашого дослідження дозволяють стверджувати, що на формально-семіотичному рівні тактики, що втілюють комунікативні стратегії інформування, стимулювання й аргументування, співпраці, оцінювальні стратегії та стратегії емоційної діяльності, а також стратегії самопрезентації у процесі усного англomовного професійно орієнтованого спілкування ІТ-фахівців реалізуються за допомогою таких лінгвостилістичних і прагматичних засобів, як: уживання вигуків, вставних слів, особових займенників, дієслів наказового способу, повторів із метою повернення уваги тощо. На когнітивно-інтерпретаційному рівні тактики комунікативних стратегій усного англomовного професійно орієнтованого спілкування ІТ-фахівців реалізуються через збіг тезаурусів

адресанта й адресата, наявність ситуативних, енциклопедичних, референтних знань, уявлень про навколишній світ, спільні пресупозиції, здатність адресата декодувати прихований зміст повідомлення й інші засоби. На мотиваційно-прагматичному рівні тактики комунікативних стратегій усного англomовного професійно орієнтованого спілкування ІТ-фахівців втілюються за допомогою врахування мети комунікативного акту, стратегій адресата, його соціальних ролей, соціально-рольового статусу, дотримання норм мовленнєвого етикету й інших засобів (Селіванова, 2002: 8).

Висновки. Комунікативні стратегії інформування, стимулювання й аргументування, співпраці, оцінювальні й емоційної діяльності, само-

презентації, що є складниками стратегічної компетентності майбутніх ІТ-фахівців, а також відповідні їм тактики, мають безпосередній вплив на ефективність усного англomовного професійно орієнтованого спілкування цих фахівців і входять до предметного компонента змісту навчання, спрямованого на формування в цих фахівців стратегічної компетентності в усному англomовному професійно орієнтованому спілкуванні.

Перспективи подальших досліджень полягають у відборі навчального матеріалу, укладанні підсистеми вправ і завдань для формування стратегічної компетентності в усному англomовному професійно орієнтованому спілкуванні майбутніх ІТ-фахівців.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бацевич Ф. Основи комунікативної лінгвістики. Київ : Академія, 2004. 344 с.
2. Deik T. van, Kinch V. Strategies of understanding of coherent text. *Cognitive aspects of language*. Progress : 1988. Vol. 23.
3. Задорожна І. Структура та зміст навчально-стратегічної компетентності майбутніх учителів англійської мови. *Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі. Міжпредметні зв'язки. Наукові дослідження. Досвід. Пошуки*. 2013. Вип. 22. С. 125–133.
4. Иссерс О. Коммуникативные стратегии и тактики русской речи. 8-е изд., испр., доп. Москва : ЛЕНАНД, 2017. 308 с.
5. Иссерс О. Коммуникативные стратегии и тактики русской речи ; Омский гос. ун-т. Омск, 1999. 284 с.
6. Мельник І. Типи комунікативних стратегій. *Studia Linguistica*. 2011. Вип. 5. С. 377–380.
6. Плотницька І. Ділова українська мова : навчальний посібник. 2-ге вид., переробл. та доп. Київ, 2004. 256 с.
7. Селиванова Е. Основы лингвистической теории текста и коммуникации : монографическое учебное пособие. Киев : ЦУЛ ; Фитосоцицентр, 2002. 336 с.
8. Синеккоп О. Ситуаційний підхід до диференційованого навчання майбутніх ІТ-фахівців професійно орієнтованого англomовного спілкування. *Педагогічні науки*. 2019. Вип. LXXXVII. С. 146–152.
9. Сковородников А. Про необходимость размежевания понятий «риторический прием», «стилистическая фигура», «речевая тактика», «речевой жанр» в практике терминологической лексикографии. *Риторика – Лингвистика : сборник статей*. Смоленск : СДПУ, 2011. Вып. 5. С. 26–49.
10. Труфанова И. О разграничении понятий : речевой акт, речевой жанр, речевая стратегия, речевая тактика. *Филологические науки*. 2001. № 3. С. 56–65.
11. Черниш В. Теоретико-методичні засади формування у майбутніх учителів професійно орієнтованої англomовної компетенції в говорінні : дис. ... докт. пед. наук : 13.00.02. Київ : Київський національний лінгвістичний університет, 2015. 621 с.
12. Чернобай О. Природа, структура і типологія спілкування (комунікації) у професійній діяльності юриста. URL: <http://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2017/may/2392/vnulpurn201582457.pdf>.
13. Bachman L. *Fundamental considerations in language testing*. Oxford : Oxford university press, 1990. 423 p.
14. Canale M., Swain M. Theoretical bases of communicative approaches to second language teaching and testing. *Applied linguistics*. 1980. № 1 (1). P. 1–47.
15. Faerch C., Kasper G. *Plans and strategies in foreign language communication. Strategies in Interlanguage Communication*. London : Longman, 1983. 36 p.
16. Mariani L. Developing Strategic Competence: Towards Autonomy in Oral Interaction. *A Journal of TESOL Italy*. June 1994. Vol. XX. № 1. URL: www.learningpaths.org/papers/papercommunication.htm (дата звернення: 03.10.2010).
17. Mykytenko N., Rozhak N., Semeriak I. Teaching communication strategies to the computer programming students. *Advanced Education*. 2019. Issue 12. P. 49–54.
18. Paribakht T. Strategic competence and language proficiency. 2016. Vol. 6. № 2. P. 132–146.
19. Selinker L. *Interlanguage*. IRAL – *International Review of Applied Linguistics in Language Teaching*. 1972. Vol. XX/3. P. 209–231.
20. Tarone E. Communication strategies, foreigner talk and repair in interlanguage. *Language Learning*. 1980. Vol. 30 (2). P. 417–431.

REFERENCES

1. Batseyvch F. S. *Osnovy komunikativnoi lingvistyky*. [Fundamentals of communicative linguistics], Akademiia, 2004, pp. 344 [in Ukrainian].
2. T. van Deik, V. Kinch, *Strategies of understanding of coherent text. Cognitive aspects of language*. Progress: 1988, Vol. 23.
3. Zadorozhna I. P. *Struktura ta zmist navchalno-stratehichnoi kompetentnosti maibutnikh uchyteliv anhliiskoi movy. Vykladannia mov u vyshchykh navchalnykh zakladakh osvity na suchasnomu etapi. Mizhpredmetni zviazky. Naukovi doslidzhennia. Dosvid. Poshuky* [The structure and content of educational and strategic competence of future English teachers. Teaching languages in higher education at the present stage. Cross-curricular links. Scientific research. Experience. Research], 2013, № 22, pp. 125–133 [in Ukrainian].
4. Yssers O. S. *Kommunikativnye strategii y taktiki russkoi rech. [Communicative strategies and tactics of Russian speech]*, 2017, № 8, pp. 308 [in Russian].
5. Yssers O. S. *Kommunikativnye strategii y taktiki russkoi rech. [Communicative strategies and tactics of Russian speech]*, 1999, Omsk, pp. 284 [in Russian].
6. Melnyk I. V. *Typy komunikativnykh stratehii. Studia Linguistica*. [Types of communicative strategies. Linguistic Studies], 2011, № 5, pp. 377–380 [in Ukrainian].
7. Plotnytska I. M. *Dilova ukrainska mova: navch. pos. [Business Ukrainian language: textbook. pos. 2'nd edition]*, 2004, pp. 256 [in Ukrainian].
8. Selyvanova E. A. *Osnovy lingvistycheskoi teoryi teksta y komunikatsii: Monohraficheskoe uchebnoe posobie [Fundamentals of linguistic theory of text and communication: A monographic textbook]*, 2002, pp. 336 [in Russian].
9. Synekop O. S. *Sytuatsiyni pidkhid do dyferentsiiovanoho navchannia maibutnikh IT-fakhivtsiv profesiino oriietovanoho anhlo-movnoho spilkuvannia. Pedahohichni nauky [Situational approach to differentiated training of future IT professionals in professionally oriented English communication. Pedagogical sciences]*, 2019, № 87, pp. 146–152 [in Ukrainian].
10. Skovorodnykov A. P. *Pro neobkhodymost razmezhevaniia poniatiy "rytorycheskyi pryem", "stylystycheskaia fihura", "rechevaia taktika", "rechevoi zhanr" v praktyke terminolohycheskoi leksykohrafyy. Rytoryka – Lynhvystyka [On the need to distinguish between the concepts of "rhetorical technique", "stylistic figure", "speech tactics", "speech genre" in the practice of terminological lexicography. Rhetoric – Linguistics]*, Smolensk, 2011, pp. 26–49 [in Russian].
11. Trufanova Y. V. *O razghranycheny poniatiy: rechevoi akt, rechevoi zhanr, rechevaia stratehiia, rechevaia taktika. Fylohycheskye nauky. [On the detachment of concepts: speech act, speech genre, speech strategy, speech tactics. Philological sciences]*, 2001, № 3, pp. 56–65 [in Russian].
12. Chernysh V. V. *Teoretyko-metodychni zasady formuvannia u maibutnikh uchyteliv profesiino oriietovanoi anhlo-movnoi kompetentsii v hovorinni: dys. ... d. ped. nauk 13.00.02 : Kyivskiy natsionalnyi lingvistychnyi universytet [Theoretical and methodological principles of formation of future teachers of professionally oriented English-speaking competence in speaking: dis. ... 13.00.02: Kyiv National Linguistic University]*, 2015, Kyiv, pp. 621 [in Ukrainian].
13. Chornobai O. L. *Pryroda, struktura ta typolohiia spilkuvannia (komunikatsii) u profesiinii diialnosti [Nature, structure and typology of communication in professional activities]* [in Ukrainian].
14. Bachman L. *Fundamental considerations in language testing*. Oxford: Oxford university press, 1990. 423 p.
15. Canale M., Swain M. *Teoretychni osnovy komunikativnykh pidkhodiv do navchannia i testuvannia druhoi inozemnoi movy. Prykladna lingvistyka [Theoretical bases of communicative approaches to second language teaching and testing. Applied linguistics]*, 1980, pp. 1–47.
16. Faerch C., Kasper G. *Plans and strategies in foreign language communication. Strategies in Interlanguage Communication*. London: Longman, 1983. Pp. 36
17. Mariani L. *Developing Strategic Competence: Towards Autonomy in Oral Interaction. A Journal of TESOL Italy*. June 1994. Vol. XX, № 1.
18. Mykytenko N., Rozhak N., Semeriak I. *Navchannia studentiv-prohramistiv komunikativnym stratehiiam. Vyshcha osvita. [Teaching communication strategies to the computer programming students]*, 2019, pp. 49–54 [in Ukrainian].
19. Paribakht T. *Stratehichna kompetentnist pid chas doskonalooho vyvchennia movy [Strategic competence and language proficiency]*, 2016, № 2, pp. 132–146 [in Ukrainian].
20. Selinker L. *Interlanguage. IRAL; International Review of Applied Linguistics in Language Teaching*, 1972, Vol. XX/3. Pp. 209–231.
21. Tarone E. *Communication strategies, foreigner talk and repair in interlanguage. Language Learning*, 1980, Vol. 30 (2). Pp. 417–431.